

Pohjanmaa

Alueprofiili

Alueen kuvaus

Pohjanmaa on 15 kunnan ja noin 180 000 asukkaan maakunta Suomen länsirannikolla. Pohjanmaalla on kaksi vahvaa kaupunkiseutua Vaasan ja Pietarsaaren ympärillä. Etelässä tärkeimpiä keskuksia ovat Kristiinankaupunki, Kaskinen ja Närpiö. Vetovoimaisia aluekeskuksia ympäröivät elinvoimaiset kylät ja harvaanasuttua seutua on vähän. Vaikka asutus on hiljalleen keskittynyt yhä enemmän kaupunkeihin ja maaseututaajamiin ja kylärakenne on harventunut, voidaan Pohjanmaan maaseutua edelleen pitää varsin elinvoimaisena.

Pohjanmaa on yksi Suomen kansainvälisimpiä maakuntia monilla mittareilla mitattuna. Ulkomaalaistaustaisen väestön osuus on korkea ja maakunnassa puhutaan yli 100 kieltä. Teollisuusyritykset ovat kansainvälisesti suuntautuneita ja viennin osuus on korkea. Toimijoiden kansainväliset yhteydet ovat vahvoja erityisesti muihin Pohjoismaihin ja Eurooppaan.

Toiminnalliset alueet

Pohjanmaa koostuu kolmesta toiminnallisesta työssäkäynti- ja asiointialueesta Pietarsaaren ja Vaasan ympärillä sekä Suupohjan rannikkoseudulla. Toiminnalliset alueet ulottuvat maakunnan rajojen yli maakunnan pohjois- ja eteläosissa. Pohjoisessa Kruunupyö kuuluu pitkälti Kokkolan toiminnalliseen alueeseen ja etelässä Suupohjan rannikkoseudun alueeseen kuuluu Närpiön, Kristiinankaupungin ja Kaskisten lisäksi osia Karijoen ja Isojoen kunnista (Etelä-Pohjanmaa).

Pohjanmaan maakuntakaava 2040 sisältää kolme maakuntarajan ylittävää kehitysvyöhykettä. Nämä ovat Vaasa-Seinäjoen ja Pietarsaari-Kokkolan kehitysvyöhykkeet sekä Suupohjan kehitysvyöhyke, joka ulottuu Kaskisista Seinäjoelle. Näistä kolmesta kaksi ensiksi mainittua vyöhykettä perustuvat kaupunkivyöhykkeiden pendelöintialueisiin, kun taas kolmas on enemmänkin puhtaasti liikenteen kehitysväylä.

Maakuntaohjelman painotukset

Visio 2040: Uuden energian Pohjanmaa – Energiaa huippuosaamisesta, monikulttuurisuudesta ja yhteisöllisyydestä

Tavoitteena on, että vuonna 2040 Pohjanmaalla on 215 000 asukasta (keskimäärin 0,3 % vuosikasvu) ja noin 10 000 uutta työpaikkaa (keskimäärin 0,7 % vuosikasvu).
Päätavoitteet, kehittämisen painopisteet ja kauden 2018–2021 kärkiteemat:

1. Kilpailukykyinen alue: Monipuolinen elinkeinoelämä, korkeatasoinen innovaatiotoiminta, toimivat yhteydet, riittävästi osaavaa työvoimaa, arvossapidetyt kulttuuriympäristöt ja elävä kulttuuriperintö
Maakuntaohjelmakauden kärkiteema: Elinvoimaiset yritykset
2. Hyvinvoiva väestö: Osallistuvat kansalaiset, integroidut maahanmuuttajat, toimivat palvelut, vireä kulttuurielämä ja hyvät harrastusmahdollisuudet
Maakuntaohjelmakauden kärkiteema: Kaikki mukaan
3. Hyvä elinympäristö: Kestävä alue- ja yhdyskuntarakenne, vähähiilinen yhteiskunta, ympäristötietoiset toimijat, monimuotoinen luonto ja puhtaat vedet
Maakuntaohjelmakauden kärkiteema: Resurssiviisas yhteiskunta

Läpileikkaavat teemat: Verkostot ja yhteistyökyky, digitalisoituminen, kansainvälisyys, maaseudun erityiskysymykset, kestävä kehitys, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Alueellinen erikoistuminen

Pohjanmaan elinkeinorakenne on samanaikaisesti sekä monipuolinen että pitkälle erikoistunut. Koko maan elinkeinorakenteeseen verrattuna tuotanto painottuu erityisesti teollisuuteen ja alkutuotantoon. Teollisuuden työpaikkarakennetta dominoivat energiateknologiakeskittymän keskeiset toimialat (kone ja laite, sähkölaite ja perusmetalli), joilla työskentelee noin puolet maakunnan teollisuusyritysten henkilöstöstä. Keskitymän keskeiset ydinosamisalueet ovat energiatehokkuus, älykäs energiantuotanto ja tulevaisuuden sähköverkot, joissa kaikissa on hyvä kasvupotentiaali tulevina vuosina. Muita teollisuuden suurimpia työllistäjäaloja ovat metsäteollisuus, elintarviketeollisuus, kemianteollisuus sekä kulkuneuvojen valmistus, jossa veneteollisuudella on suuri merkitys.

Pohjanmaan innovaatiojärjestelmän kehittäminen perustuu älykkään erikoistumisen strategiaan. Strategian keskeisenä ajatuksena on, että suotuisa innovaatioympäristö syntyy ns. kolmoiskierteen toimijoiden (yritykset, korkeakoulut ja julkinen sektori, triple-helix) välisestä tiivistä yhteistyöstä, vuorovaikutuksesta ja keskinäisestä oppimisesta. Toimialakohtaisen kehittämisen sijaan kiinnitetään entistä enemmän huomiota toimialarajat ylittävien teknologioiden ja verkostojen sekä uutta luovien toimintatapojen kehittämiseen. Tavoitteena on, että avainteknologioiden ympärille kehittyy uutta liiketoimintaa ja että yritykset kasvavat siten, että ne aikanaan muodostavat uusia vientitoimialoja maakuntaan

Väestödynamikka

Ydinviestit:

- *Kotimaan muuttotappio ja muuttotappio Ruotsiin ovat Pohjanmaan suurimpia väestödynamikkaan liittyviä kehityshaasteita.*
- *Työperusteinen maahanmuutto on Pohjanmaalla tärkeä osatekijä työvoimavajeen paikkaamisessa.*
- *Monikielisyys on vahvuus, jonka hyödyntämiseen tulee panostaa entistä enemmän.*
- *Pohjanmaan haasteellinen alue on Suupohjan rannikkoseutu, jonka väestöllinen huoltosuhde on selvästi muuta maakuntaa korkeampi ja joka kärsii erityisesti nuorten ikäluokkien muuttotappiosta.*

Väestön määrän kehitys on Pohjanmaalla ollut 2000-luvulla selvästi positiivista, ja maakunnan väkiluku on kasvanut yli 8 000 henkilöllä (4,7 %, koko maa 6,2 %). Vaasan seutu (ml. työssäkäyntialueeseen kuuluva Kyrönmaa) on kasvanut noin 8 700 henkilöllä (8,3 %) ja Pietarsaaren seutu noin 1 400 henkilöllä (2,9 %). Sen sijaan Suupohjan rannikkoseudulla väestön määrä on laskenut jo pitkään erityisesti Kristiinankaupungissa ja Kaskisissa. Sen sijaan Närpiössä muuttotappio on tällä vuosituohannella ollut vain muutamia prosentteja. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan Pohjanmaan väestö kasvaa suhteessa hieman ripeämmin kuin koko maassa keskimäärin, vuoteen 2040 mennessä noin 13 500 henkilöllä.

Vuonna 2016 Pohjanmaan väkiluku notkahti (-243 henkilöä) ensimmäisen kerran sitten vuoden 2002. Negatiivinen kehitys on jatkunut myös vuonna 2017. Vuonna 2016 väkiluvun lasku johtui Vaasan ja Pietarsaaren seudun heikosta kehityksestä kaikilla väestömuutoksen osa-alueilla. Vuonna 2017 Pietarsaaren seudun kehitys on normalisoitunut, kun taas Vaasan seudun kehitys on edelleen heikentynyt. Väkiluvun vähenemisen arvioidaan kuitenkin olevan tilapäistä ja kääntyvän jälleen kasvuksi, kun talouden kasvu edelleen vahvistuu ja työpaikkojen määrä kääntyy nousuun.

Pohjanmaan väkilukua kasvattavat syntyvyys ja maahanmuutto, mutta maan sisäisessä muuttoliikkeessä maakunta menettää asukkaita jatkuvasti. Kotimaan muuttotappio on maakunnassa ongelma, sillä se vaikeuttaa osaavan työvoiman saatavuutta ja siten heikentää yritysten kasvun edellytyksiä. Vaasan seutua lukuun ottamatta kotimaan muuttotappio syntyy Pohjanmaalla lähinnä 15–29-vuotiaiden ryhmässä, jossa muutetaan opiskelemaan erityisesti Etelä-Suomen keskuksiin. Korkeakoulujensa ansiosta Vaasan seutu saa muuttovoittoa kyseisessä ikäryhmässä, kun taas muuttotappiota syntyy kaikissa muissa ikäryhmissä.

Maakunnan erityispiirteenä on muuttoliike Ruotsiin. Pohjanmaa on 2000-luvun aikana menettänyt Ruotsiin noin 850 asukasta. Tahti on viime vuosina kiihtynyt, sillä muuttotappio

Ruotsiin on tällä vuosikymmenellä ollut yli kolme kertaa suurempi kuin viime vuosikymmenellä.

Väestörakenteen osalta Pohjanmaan erityispiirteenä on tasavahvan kaksikielisyyden lisäksi monikielisuus. Vieraskielisten osuus väestöstä on yli 6 prosenttia. Monikielisuus on vahvuus, joka antaa kilpailuetua maakunnan kansainvälisille yrityksille. Suuri osa maahanmuuttajista on saapunut alueelle työ- ja perhesyistä. Työperusteinen maahanmuutto on yrityksille elintärkeää erityisesti Närpiössä, jossa ulkomaalaistaustaisten asukkaiden määrä on noussut jo 14 prosenttiin.

Pohjanmaan väestöllinen huoltosuhde on tällä hetkellä hieman heikompi kuin koko maassa keskimäärin. Erityisesti huoltosuhde on heikko Suupohjan rannikkoseudulla, kun taas Vaasan seudulla se on maan keskiarvon tasolla. Nuorten (alle 15-vuotiaiden) osuus on Suupohjan rannikkoseutua lukuun ottamatta korkeampi kuin koko maan tasolla. Ikääntyneiden (yli 74-vuotiaiden) osuus on koko maan tasoa korkeampi kaikissa seutukunnissa. Yli 74-vuotiaiden määrä kasvaa Pohjanmaalla vuoteen 2030 mennessä noin 8 500 henkilöllä eli noin 46 %.

Työikäisen väestön määrä on 2010-luvulla laskenut Pohjanmaalla noin 3 000 hengellä (-2,7 %, koko maassa -2,5). Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan työikäisen väestön määrä laskee Pohjanmaalla kuitenkin vain vuoteen 2020 saakka, kun se koko maassa jatkaa laskuaan aina 2030-luvulle asti. Myös ikääntyneiden määrä kasvaa suhteessa hitaammin kuin koko maan tasolla. Väestöennusteen mukaan Pohjanmaan väestöllinen huoltosuhde on vuonna 2040 yksi maan parhaimmista.

Aluetalouden, kuntatalouden ja työllisyyden dynamiikka

Ydinviestit:

- *Pohjanmaan aluetalous on kehittynyt 2000-luvulla erinomaisesti, mutta 2010-luvulla kehitys on ollut selvästi edellistä vuosikymmentä heikompaa. Yritysten kasvupotentiaali erityisesti energiateknologia-alan vientiyrityksissä on suuri, joten koko Suomen kansantalouden kannalta on tärkeää, että yritysten kasvua tuetaan eri tavoin.*
- *Maaseudun elinvoiman turvaaminen edellyttää elinkeinoelämän jatkuvaa uusiutumista. Maatilojen kannattavuus on yksi suurimmista huolenaiheista.*
- *Pohjanmaalla on työvoimapulaa erityisesti teollisuudessa, rakennusalalla, ict-alalla sekä sote-palveluissa.*
- *Rakennetyöttömyys on pysynyt korkealla tasolla työttömyyden yleisestä alenemisesta huolimatta.*
- *Pohjanmaan kuntien lainakanta on kasvanut tällä vuosikymmenellä selvästi.*

Ennen finanssikriisiä Pohjanmaan talous kasvoi voimakkaasti. Työpaikkojen määrä kasvoi nopeammin kuin koko maassa keskimäärin. Työpaikkojen määrä kasvoi jopa teollisuudessa samaan aikaan kun koko maan tasolla teollisuuden työpaikat vähenivät. Hyvää kehitystä

selittää erityisesti Vaasan seudun energiateknologiakeskittymän voimakas kasvu. Myös 2010-luvulla työpaikkojen määrän kehitys on ollut suotuisampaa kuin koko maassa keskimäärin, ja maakunnan työttömyysaste on jatkuvasti ollut maan alhaisin.

Aluetalouden ja työllisyyden kehitys 2010-luvulla

Tilastokeskuksen suhdanneaineiston mukaan Pohjanmaan yritysten liikevaihdon kehitys on 2010-luvulla ollut vaihtelevaa. Teollisuudessa liikevaihdon alavireinen kehitys näyttää kääntyneen nousuun vuoden 2016 puolivälissä. Tämä ei kuitenkaan vielä näy teollisuuden henkilöstörendeissä, jotka näyttävät selvää laskua ainakin vuoden 2017 maaliskuuhun saakka. Vientiliikevaihto on ollut selvässä kasvussa vuoden 2015 loppupuolelta alkaen. Vuonna 2015 viennin osuus teollisuuden liikevaihdosta oli 78 prosenttia. Vientiyriitysten määrä on noussut. Lähes kaikki vienti on teollisuusvientiä (96 prosenttia vuonna 2016).

Rakennusallalla koettiin vuosina 2014–2015 erittäin voimakas liikevaihdon kasvun kausi, joka on sittemmin tasoittunut ja joka ei kuitenkaan juurikaan näkynyt alan henkilöstörendeissä. Rakennusalan lisäksi kasvua on tämän vuosikymmenen aikana ollut ainoastaan muissa yksityisissä palveluissa. Kaupan alalla kehitys on viime vuosina ollut varsin vaisua, mutta liikevaihdon kasvu on kääntynyt selvään kasvuun vuoden 2016 puolesta välistä lähtien.

Pohjanmaan maaseutu on edelleen varsin elinvoimainen ja sen elinkeinoelämä perustuu kahteen kärkeen: suurten tilojen rinnalla toimivat maaseudun erikoistuneet mikroklusterit. Pohjanmaan maaseudun erityisaloja ovat lasinalais- ja perunanviljely, turkisala ja kalatalous. Uudet liiketoiminnan mahdollisuudet nousevat mm. elintarvike-, hyvinvointi- ja luovilta aloilta. Maatalouden osalta tilanne on haastava. Maatilojen määrä vähenee tasaisesti ja samaan aikaan niiden keskimääräinen koko kasvaa. Maatalouden kannattavuus on yksi keskeisiä toimialan huolenaiheita.

Aluetalouden kehityksen seutukunnittainen vaihtelu on Pohjanmaalla suurta. Pietarsaaren seudulla sekä yritysten liikevaihto että palkkasumma ovat olleet voimakkaassa kasvussa koko 2010-luvun ajan. Uusia työpaikkoja seudulle on vuosina 2010–2015 syntynyt noin 500, joista noin 400 on syntynyt teollisuuteen. Seudun kuntien työttömyysaste on Pietarsaarta lukuun ottamatta alle 5 prosenttia (koko seutu 5,5 %). Osa yrityksistä kärsii työvoimapulasta erityisesti kasvuloilla, kuten elintarvike-, metalli- ja veneteollisuudessa. Ammattibarometrin mukaan pulaa on erityisesti erilaisista kone- ja sähkötekniikan asiantuntijoista, muovi- ja elintarvikealan prosessityöntekijöistä sekä rakennusalan työntekijöistä ja insinööri-tason osaajista. Sote-puolella pulaa on lääkäreistä, psykologeista ja sosiaalialan erityisasiantuntijoista.

Vaasan seudulla yritysten liikevaihdon kehitys on ollut selvästi vaihtelevampaa ja hitaampaa. Vuosina 2010–2015 Vaasan seudulta on hävinnyt noin 1100 työpaikkaa, joista noin 1 000 on hävinnyt teollisuudesta. Vaasan seudun kuntien työttömyysaste syyskuussa 2017 vaihteli 4,9 ja 9,5 prosentin välillä. Koko seutukunnan työttömyysaste oli 8,2, joka on koko Pohjanmaan korkein. Vaasan seudulla on ilmennyt työvoimapulaa lähinnä sosiaali- ja terveysalalla ja

ict-alalla, mutta ei vielä merkittävässä määrin teollisuudessa. Teollisuudessa tilanne saattaa kuitenkin muuttua nopeastikin, kunhan seudun yritysten kasvu kunnolla käynnistyy. Seudun kärkiyrityksistä onkin jo raportoitu varsin hyvistä näkymistä.

Suupohjan rannikkoseudulla liikevaihdon kehitys on ollut tämän vuosikymmenen aikana alavireistä. Työpaikkoja seudulta on vuosina 2010–2015 hävinnyt noin 350, joista 150 on hävinnyt teollisuudesta. Kunnittaiset erot ovat kuitenkin suuria. Närpiössä työpaikkojen määrä on tällä vuosikymmenellä pysynyt lähes entisellään sekä kaiken kaikkiaan että teollisuudessa. Sen sijaan Kristiinankaupungista ja Kaskisista on hävinnyt yhteensä yli 300 työpaikkaa. Työttömyysaste seudun kunnissa on alhainen lukuun ottamatta Kaskisia, jossa Metsä-Botnian sellutehtaan lopettamisen vaikutukset yhä näkyvät. Koko seudun työttömyysaste oli syyskuussa 4,3. Seudulla on sekä alkutuotannon että teollisuuden alalla monia yrityksiä, joilla on rekrytointivaikeuksia. Koulutetusta työvoimasta on pulaa myös muilla aloilla. Osaavan työvoiman saatavuus onkin yksi seudun suurimmista ongelmista. Tilannetta on pyritty helpottamaan työperusteisella maahanmuutolla erityisesti Närpiössä, jossa ulkomaalaistaustaisten asukkaiden osuus väestöstä on noussut jo yli 14 prosenttiin.

Pohjanmaan taloudellinen huoltosuhde on maakuntien välisessä vertailussa 3. paras. Työttömyysaste on Manner-Suomen alhaisin ja laskusuunnassa, työllisyysaste korkein. Nuorten ja ulkomaalaisten työttömien määrä on laskenut tämän vuoden aikana, mutta rakennetyöttömyys on edelleen korkealla tasolla. Maahanmuuttajien työttömyysaste on selvästi alhaisempi kuin maassa keskimäärin, mutta vaihteluväli kunnissa on suuri (Pedersöressä 7,8 ja Vaasassa 23,7).

Syksyn 2017 pk-yritysbarometrin mukaan Pohjanmaan saldoluvut ovat suurimmaksi osaksi positiivisia. Seutukunnittain arvioituna positiivisimmat näkymät ovat Vaasan seudulla ja vähiten suhdanteiden parantumista odotetaan Kyrönmaan seutukunnassa. Kaiken kaikkiaan eri osa-alueiden saldoluvut myötäilevät pitkälti koko maan keskiarvoja. Pohjanmaan kauppakamarin tuoreen Business Panel -yritysbarometrin mukaan Pohjanmaan yrityksillä menee hyvin, vaikka kevään mittauksessa näkyneet kovat odotukset ovat osin sulaneet vuoden edetessä. Kaikki mittarit ovat kuitenkin selvästi nollaviivan yläpuolella. Yritysten toimintaa haittaavista tekijöistä pula osaajista on kasvanut edelleen ja on merkittävin kasvun este. Suurimmat haasteet ovat rakennusosalalla, jossa ammattitaitoisen työvoiman saatavuudesta kärsii peräti 60 prosenttia vastanneista yrityksistä. Palveluissa vastaava luku on 53 prosenttia ja teollisuudessa 43 prosenttia. Rekrytointiongelmat ovat pienimmät kaupan alalla, jossa joka viides vastaaja nostaa asian esille. Reilu kolmannes yrityksistä arvelee investointiensa kasvavan tänä vuonna.

Lähivuosina maakunnassa investoidaan mm. innovaatioympäristöihin ja Vaasan keskussairaalan kehittämiseen. Vaasan kaupunki neuvottelee parhaillaan eri yhtiöiden kanssa akkutehtaan perustamisesta kaupunkiin. Hanketta edistääkseen kaupunki kaavoittaa parhaillaan soveltuvaa teollisuusaluetta. Lisäksi jatketaan uusimpia energiaratkaisuja hyödyntävän Wasa Station -korttelin toteuttamista sekä VEBIC-tutkimus- ja

innovaatioalustan kehittämistä (Vaasa Energy Business Innovation Centre). Hanketta Merenkurkun liikenteen kehittämiseksi ja uuden vähäpäästöisen ja innovatiivisen aluksen hankkimiseksi viedään eteenpäin. Vaasan keskussairaalaan rakennetaan perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja sosiaalihuollon palveluiden yhdistämisen mahdollistava uudisrakennus. Uusia tuulivoimapuistoja avataan lähivuosina. Esimerkiksi Kristiinankaupungissa tulee vuonna 2018 täyteen tuotantoon Suomen toistaiseksi suurin tuulivoimapuisto.

Pietarsaaren seudulla kunnat ja valtio investoivat yhdessä kantatie 68 peruskorjaukseen. Kantatie 68 on Pietarsaaren seudun teollisuudelle merkittävä väylä valmiiden tuotteiden ja raaka-aineiden kuljetuksessa. Elinkeinoelämän investointeja tehdään lähivuosina erityisesti vene- ja metallialalla. Elintarvikeklusteri kasvaa, mutta kasvun painopiste uusissa toimijoissa. Bioetanolitehtaan lupakäsittely on päättymässä. Tehdas tuo merkittävän lisän Pietarsaaren seudun biojalostuksen ketjuun, mikäli päätoimija tekee positiivisen etablointipäätöksen.

Kuntatalouden kehitys 2010-luvulla

Kuntien vuosikate vaihtelee vuosittain suuresti. Tällä vuosikymmenellä vuosikate on Pohjanmaan kunnissa ollut keskimäärin 353 €/asukas, kun koko maassa vastaava luku on 389 €/asukas. Pohjanmaan kunnista vuosikate on ollut keskimäärin korkein Pietarsaaressa (965 €/asukas) ja pienin Laihialla (64 €/asukas). Tällä vuosikymmenellä vuosikate on ollut negatiivinen Kaskisissa neljänä vuonna ja Laihialla kahtena vuonna. Vuonna 2016 vuosikate ylitti poistot eli tulorahoitus oli riittävä seitsemässä Pohjanmaan kunnassa.

Pohjanmaan kuntien asukaskohtainen lainakanta on keskimäärin hieman maan keskiarvoa korkeampi ja maakuntien välisessä vertailussa 9. korkein. Konsernivelka puolestaan on hieman maan keskiarvon alapuolella (Pohjanmaa 5 620 €/asukas, koko maa 6 145 €/asukas). Kuntakonsernien lainakanta on Pohjanmaalla kasvanut tällä vuosikymmenellä 65 %, kun kasvu koko maassa keskimäärin on ollut 34,5 %. Suurin konsernin lainakanta on Vaasassa (8 400 €/asukas) ja pienin Korsnäsissä (1 766 €/asukas). Suurimpien lainakantojen kunnat ovat pääsääntöisesti investoineet viime vuosina voimakkaasti. Kuntakonsernin kertyneet ylijäämät ovat suurimpia (yli 4 000 euroa/asukas) Pietarsaaressa, Kaskisissa ja Korsnäsissä. Kuntakonsernille on kertynyt alijäämää Laihialla.

Tuloveroprosentti on 2010-luvulla noussut kaikissa Pohjanmaan kunnissa. Vuonna 2010 tuloveroprosentti oli keskimäärin 19,6 ja vuonna 2017 keskimäärin 21,0. Vuonna 2016 korkeimmat verotulot per asukas (yli 4 000 euroa) olivat Kaskisissa, Vaasassa ja Pietarsaaressa ja pienimmät (alle 3 000 euroa) Luodossa. Korkeimmat valtionosuudet (yli 3 000 €/asukas) saivat Korsnäs, Kristiinankaupunki ja Maalahti ja pienimmät Mustasaari ja Vaasa (alle 2 000 €/asukas).

Yritys- ja innovaatiotoiminnan sekä osaamisen dynamiikka

Ydinviestit:

- *Pohjanmaan tärkeimmät kasvualat ovat teollisuuden vientialoja. Kasvualojen vahvistamiseksi on tärkeää, että erityisesti pk yritysten kasvua ja vientiponnisteluja tuetaan.*
- *Erityisesti Vaasan seudun suuret energiateknologia-alan yritykset panostavat vahvasti t&k-toimintaan. Pk-yritysten innovaatiotoiminnan edistämiseksi tarvitaan uusia toimintamalleja.*
- *Julkisen sektorin panostus t&k-toimintaan on Pohjanmaalla pieni.*
- *Pohjanmaan korkeakouluverkosto tekee tiivistä toiminnallista yhteistyötä, jota kehitetään edelleen jatkuvasti.*
- *Pohjanmaan innovaatioekosysteemin vahvuus on tiivis yhteistyö yritysten, korkeakoulujen ja julkisen sektorin kesken.*

Yritys- ja innovaatiotoiminnan kehitys

Pohjanmaa on kansainvälinen ja avoin maakunta, jossa yhteydet maailmalle ovat tärkeitä koko yhteiskunnan näkökulmasta. Alueen suuryritykset ovat globaaleja toimijoita, joiden energiaa säästävää teknologiaa hyödynnetään kaikkialla maailmassa. Lisäksi alueella on paljon vientitoimintaa harjoittavia pk-yrityksiä sekä aloittavia yrityksiä, jotka tähtäävät suoraan kansainvälisille markkinoille. Viennin osuus teollisuuden liikevaihdosta oli vuonna 2015 maan korkein, 78 % (koko maa 56 %). Viennin osuus on viime vuosina pysynyt varsin vakaana vaihdellen 70 ja 80 prosentin välillä.

Kasvuyrityksiksi luokiteltavia yrityksiä on Pohjanmaalla selvästi eniten teollisuudessa ja jonkin verran rakennusala ja kaupan alalla. Kasvuyrityksistä noin 50 % on Vaasan seudulla ja 40 % Pietarsaaren seudulla. Vähintään 10 % vuodessa henkilöstöään kasvattavien yritysten määrä on kasvukausien 2011–2014 ja 2012–2015 välillä kasvanut 27 % (koko maassa 10 %). Tärkeimpiä kasvualoja Pohjanmaalla ovat energiateknologia-ala Vaasan seudulla sekä elintarvike- ja veneteollisuus Pietarsaaren seudulla. Näistä erityisesti energiateknologia- ja veneteollisuus ovat voimakkaasti vientivetoisia aloja.

Pohjanmaan innovaatiojärjestelmä on pitkälti yritysvetoinen ja perustuu enemmän käytäntölähtöiseen kuin tiedelähtöiseen innovaatiotoimintaan. Innovaatiot syntyvät yrityksissä monesti asiakkaiden tarpeiden pohjalta. Vuonna 2016 Pohjanmaan yritykset panostivat t&k-toimintaan 172,5 m€, korkeakoulut 34,6 m€ ja julkinen sektori 0,8 m€. Yritysten panostus on maakuntien välisessä vertailussa 5. korkein ja julkisen sektorin 2. pienin. Korkeakoulusektorin panostus sijoittuu vertailussa noin puoliväliin.

Yritysten panostukset t&k-toimintaan ovat yli kaksinkertaistuneet kymmenen vuoden ajanjaksolla, ja ne ovat kasvaneet myös tämän vuosikymmenen heikon taloudellisen kasvun

aikana. Vuonna 2016 panostukset tosin notkahtivat hieman. Maakunnan sisällä yritysten innovaatiotoiminta on hyvin keskittynyttä. Vuonna 2016 Vaasan seudun yritysten osuus maakunnan yritysten t&k-menoista oli 91 % ja Pietarsaaren seudun yritysten 8 %, jolloin muiden seutukuntien osuudeksi jäi ainoastaan 1 %. T&k-menojen kasvusta valtaosa on syntynyt Vaasan seudun suurissa energiateknologia-alan yrityksissä. Vaasan seudun yritysten t&k-menot per asukas ovat seutukuntien välisessä vertailussa 3. suurimmat.

Yritysten innovaatiotoiminnasta Suupohjan rannikkoseudulla ei ole saatavissa luotettavia tilastotietoja. Seudun yritysten innovaatiotoiminta on tyypillisesti luonteeltaan vähittäistä tuotteiden ja prosessien kehittämistä, joka ei välttämättä näy yrityksen kirjanpidossa lainkaan. Uudistuminen on kuitenkin ollut vahvaa esimerkiksi kasvihuone- ja metallialalla.

Pohjanmaan yritysten henkilöstöstä reilu puolet työskentelee mikro- tai pienissä yrityksissä, mikä on hieman enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Myös yrittäjien osuus työllisistä on hieman korkeampi kuin maassa keskimäärin. Alkutuotannon suhteellisen korkea osuus näkyy luvuissa. Yrittäjien osuus työllisistä on maakunnista pienin, jos maa- ja metsätaloutta ei ole tarkastelussa mukana tai jos tarkastellaan ainoastaan teollisuustoimialan yrittäjiä. Selvästi yritteliäimpänä seutukuntana Pohjanmaalla erottuu Suupohjan rannikkoseutu, jossa sekä yrittäjien osuus työllisistä että yritysten määrä suhteessa asukaslukuun ovat selvästi korkeampia kuin koko maassa keskimäärin. Jonkinasteista haavoittuvuutta erityisesti Vaasan seudulla aiheuttaa se, että teollisuuden toimiala- ja kokorakenne on varsin keskittynyt. Teollisuustyöpaikoista suuri osa on keskittynyt muutamaankin energiateknologiateollisuuden suureen yritykseen. Lisäksi keskittymän alihankintaverkostossa on monia yrityksiä, jotka toimivat lähes täysin jonkin yksittäisen suuryrityksen tilausten varassa.

Pohjanmaan yritysdynamiikka on jossain määrin maan keskimääräistä alhaisempi. Sekä aloittaneiden että lopettaneiden yritysten osuus yrityskannasta on keskimääräistä alhaisempi. Seutukunnista paras yritysdynamiikka on Vaasan seudulla ja heikoin Suupohjan rannikkoseudulla. Yrityskanta on tällä vuosikymmenellä kasvanut noin 15 prosenttia (koko maassa 12 prosenttia).

Pohjanmaan älykkään erikoistumisen prosessissa tehtyjen tuoreiden yrityshaastattelujen perusteella voidaan sanoa, että alueellinen alihankkijaverkosto ja sen toimivuus on alueen suurille teollisuusyrityksille erittäin tärkeä asia. Erityisen tärkeäksi suuryritykset näkevät alihankkijaverkoston kyvyn tarjota asiakkaan tarpeiden mukaisia kokonaisratkaisuja. Kokonaisratkaisut edellyttävät pk-yritysten välistä yhteistyötä ja verkostomaista toimintaa, joka ei useinkaan synny itsestään, vaan apua tarvitaan mm. korkeakouluilta ja julkiselta sektorilta. Yritysten TKI-toiminnan kannalta puolestaan on tärkeää, että alueen korkeakouluista löytyy osaamista, joka palvelee yritysten kehittämistoimintaa keskipitkällä aikavälillä. Digitalisoituminen (mm. automatisointi, robotiikka, tekoäly ja Big data) ovat keskeisiä kehittämisen osa-alueita.

Osaaminen

Vaasan seudulla koulutustaso on korkea, ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on seutukuntien välisessä vertailussa 5. korkein. Vaasassa toimii 6 korkeakouluyksikköä, jotka tekevät tiivistä toiminnallista yhteistyötä sekä tutkimuksessa että koulutuksessa. Hyviä esimerkkejä yhteistyöstä ovat mm. Vaasa Energy Business Innovation Centre VEBIC, opetuslaboratorio Technobotnia sekä tiedekirjasto Tritonia. Uusia yhteisiä tutkimusaloja on syntymässä mm. digitaaliseen talouteen ja käyttäjälähtöisiin innovaatioihin liittyen. Korkeakoulujen yhteistyötä kehitetään jatkuvasti Vaasan korkeakoulukonsortiossa sekä Pohjanmaan liiton koordinoimassa koulutuksen neuvottelukunnassa.

Pietarsaaren seudulla väestön koulutustaso on jossain määrin keskimääräistä alhaisempi. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneita on selvästi keskimääräistä vähemmän, kun taas keskiasteen tutkinnon suorittaneita on keskimääräistä enemmän. Pietarsaaren seudulla ei ole omaa yliopistoa, vaan lähin yliopisto sijaitsee Vaasassa. Seudulla toimii kuitenkin kaksi ammattikorkeakoulua Novia ja Centria. Lähellä sijaitsee lisäksi Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, jossa on tarjontaa Jyväskylän, Oulun ja Vaasan yliopistoista. Seudun innovaatioympäristöä on pyritty vahvistamaan kehittämällä alueella toimivien korkeakouluyksiköiden välistä yhteistyötä. Yksi koulutukseen liittyvä ongelma on se, että yliopistotason teknillinen koulutus puuttuu, vaikka sille olisi teollisuudessa tarvetta. Koska koulutusmahdollisuudet ovat rajalliset, lähtö- ja sitä seuraava paluumuutto ovat tärkeitä tekijöitä koulutustason nostamisen kannalta.

Suupohjan rannikkoseudulla osaavan työvoiman saatavuuden ja yritysten kehittämistyön näkökulmasta asettaa haasteita se, ettei seudulla sijaitse yhtään korkeakouluyksikköä. Näin ollen yhteistyö yritysten ja seudun ammattikoulun Yrkesakademin välillä nousee tärkeään asemaan. Korkeakoulujen puuttuminen johtaa myös siihen, että nuoret muuttavat seudulta muualle opiskelemaan. Onnistuminen paluumuuttajien houkuttelussa onkin seudun tulevaisuuden kannalta oleellisen tärkeää.

Liikkumisen, asumisen ja luonnonympäristön tilannekuva

Ydinviestit:

- *Pohjanmaan liikennejärjestelmässä on monia ongelmakohtia, jotka heikentävät osaavan työvoiman saatavuutta ja elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä.*
- *Merenkurkun liikenteen kehittäminen ja jatkuvuuden turvaaminen pitkällä aikavälillä on ensiarvoisen tärkeää maakunnan kansainvälisten yhteyksien turvaamiseksi.*
- *Pohjanmaalla on paljon ns. happamia sulfaattimaita, joista happamuus ja metallit huuhtoutuvat vesistöihin aiheuttaen laajoja vahinkoja.*
- *Pohjanmaan uusiutuvaan energiaan liittyvien tavoitteiden toteutuminen edellyttää tuulivoiman ja bioenergian tuotannon aktiivista edistämistä.*

- *Pohjanmaalla luodaan parhaillaan pohjaa kiertotalouden keskittymille Vaasan seudulla ja Suupohjan rannikkoseudulla.*

Yhtenä maakunnan menestystekijänä voidaan pitää verrattain kattavaa liikenneverkkoa. Maakunnan liikenteellinen sijainti ja mahdollisuudet hyödyntää eri kuljetusmuotoja luovat hyvät puitteet elinkeinoelämälle. Satamien ja kahden kansainvälisen lentoaseman ansiosta maakunnasta on toistaiseksi hyvät yhteydet ulkomaille. Tietoliikenteen osalta Pohjanmaa on maan kärkeä, sillä 75 prosentilla kotitalouksista on saatavilla nopea laajakaistayhteys (vähintään 100 Mbit/s).

Maakunnan liikennejärjestelmän osalta voidaan todeta, että monet merkittävät hankkeet ovat edenneet viime vuosina. Sepänkylän ohitustie on valmis ja valtatie 3:n Laihian risteys on työn alla. Pietarsaaren seudulla satamatien parantaminen ja rautatieaseman kehittäminen ovat edenneet. Midway Alignment -hankkeen ensimmäinen suunnitteluvaihe on toteutettu. Hankkeen 2. vaiheen toteuttamiseen myönnettiin valtion rahoitusta, mutta hanke ei ole vielä edennyt EU-tasolla, joten ponnisteluja hankkeen toteutumiseksi jatketaan.

Toisaalta maakunnan liikenneyhteyksissä on myös merkittäviä ongelmakohtia. Maantieliikenteen osalta on tärkeä kiirehtiä maakunnan pääväylien (vt 3 ja vt 8) parantamista nykyvaatimusten ja -tarpeiden mukaisiksi. Merkittävä haaste on myös alemman tieverkon kunnan heikkeneminen erityisesti maaseudulla. Alemmalla tieverkolla oleellista on turvata etenkin elinkeinoelämälle tärkeimpien sekä päivittäistä liikennöintiä vaativien teiden kunto.

Raideliikenteessä pääradan osalta ongelmana on kapasiteetin riittämättömyys etenkin Seinäjoki–Tampere välillä. Vaasan radalle tulee rakentaa junien kohtauspaikkoja ja vähentää tasoristeysten määrää. Lisäksi Vaasan satamaradan kulku läpi kaupungin keskustan on merkittävä paikallinen ongelmakohta. Seinäjoki–Kaskinen-radan ongelmana ovat radan heikko kunto ja tasoristeysten suuri määrä. Radan kunto on hyvin kriittinen tekijä Suupohjan rannikkoseudun ja koko radanvarren elinkeinoelämälle. Rata vaatii välittömiä parantamistoimenpiteitä. Pietarsaaren satamaraitteen ongelmana on suurteollisuuden ja sataman raideliikenteen tarvitseman ratapihan hankala sijainti. Ratapihan siirtäminen satama-alueen läheisyyteen mahdollistaisi joustavammat yhteydet. Pännäisten kolmioraitteen rakentaminen vuodesta 2018 alkaen parantaa kuitenkin oleellisesti liikennettä Pietarsaaren satamaradalla.

Merikuljetusten ja satamien merkitys on maakunnalle suuri. Pohjanmaalla on neljä syväsatamaa, jotka sijaitsevat Pietarsaareissa, Vaasassa, Kaskisissa ja Kristiinankaupungissa. Säännöllistä laivaliikennettä on Vaasan ja Uumajan välillä, ja yhteistyö Vaasan ja Uumajan välillä on tiivistä (mm. yhteinen satama- ja laivayhtiö). Satamien infrastruktuuriin ja tekniikkaan on viime vuosien aikana investoitu paljon. Vaasan ja Kaskisten satamien osalta haasteena on satamaväylien riittämätön kulkusyvyyys. Kristiinankaupungin Karhusaaren

luonnonväylä on 12 metriä ja varsin pienin toimenpitein syvennettävissä 14 metriin. Myös satamien raide- ja tieyhteyksissä sekä satamatoimintojen palvelutasossa on vielä parantamisen varaa. Yhteyksien parantaminen lisää vientivoittoisen maakunnan kilpailukykyä ja parantaa kustannustehokkuutta. Satamayhteyksien turvaaminen mahdollistaa ulkomaankaupan ja transitoliikenteen lisäämisen Pohjanmaan kautta.

Keskeisenä maakunnan tavoitteena on edistää ns. Botnian liikennekäytävän (Botnian Corridor) ja sitä täydentävän NLC-liikennekäytävän (Nordic Logistic Corridor) toteutumista. Botnian käytävän ajatuksena on jatkaa TEN-T-liikennekäytäviä (North Sea–Baltic ja Scandinavian–Mediterranean) Pohjanlahden ympäri. NLC-liikennekäytävä muodostaa tärkeän liikennereitin Atlantin rannikolta Norjasta aina Pietariin saakka. NLC-käytävä perustuu yhteyden varrella sijaitsevien logistiikkakeskusten tehokkaaseen yhteistyöhön. Vaasan ja Uumajan välinen Merenkurkun liikenne, joka on osa E12-kehityskäytävää, on tässä ketjussa erittäin tärkeä linkki. Vaasan satama tulee nostaa osaksi eurooppalaista TEN-T-liikenneverkkoa. Vaasan satamaan tarvitaan myös LNG-terminaali.

Keskeisenä tavoitteena Pohjanmaalla on Merenkurkun liikenteen kehittäminen ja jatkuvuuden turvaaminen pitkällä aikavälillä. Keskipitkän aikavälin suunnitelmana on hankkia Merenkurkkuun vähäpäästöinen uusi innovatiivinen alus, joka toimii samalla alueen energiateknologiateollisuuden tutkimus- ja demonstraatioalustana. Alus on jo pitkälle suunniteltu ja siihen käytetty mm. EU-tukea. Rakentamisinvestointiin tarvitaan tukea ja/tai lainoitusta Suomen ja Ruotsin valtioilta sekä EU:lta.

Pohjanmaan vahvuuksiin lukeutuvat viihtyisä ja turvallinen elinympäristö sekä hyvä ja edullinen asuminen. Lyhyet matka-ajat asuinpaikasta töihin ja palveluiden pariin ovat useimpien pohjalaisten todellisuutta. Pohjanmaan alueen luonto on puhdas ja monipuolinen virkistykseen lähde. Luonto on monimuotoinen, ja sen edustavimmat osat on otettu mukaan valtioneuvoston hyväksymiin valtakunnallisiin suojeluohjelmiin. Etenkin saariston luontoarvot ovat sekä valtakunnallisesti että kansainvälisesti merkittäviä. Luonnon hyvästä tilasta riippuvaiset runsaat paikalliset kalakannat mahdollistavat niin ammatti- kuin vapaa-ajankalastuksenkin harjoittamisen. Rikas kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt puutalokaupunkeineen sekä ainutlaatuinen saaristo ja maailmanperintöalue ovat vahvuuksia, jotka mahdollistavat matkailun kehittämisen. Kansallisesti ja kansainvälisesti tärkeä luontoalue Merenkurkun saaristo nimettiin UNESCO:n maailmanperintökohteeksi vuonna 2006 yhdessä Ruotsin Korkean rannikon kanssa. Suomen ainoalla maailmanperintöalueella vieraili vuonna 2016 noin 347 000 kävijää.

Luonnon monimuotoisuuteen ja vesistöihin liittyy Pohjanmaalla merkittäviä riskejä. Monet saariston rannikkoluontotyypeistä on luokiteltu uhanalaisiksi. Ruoppaukset ja ojitukset heikentävät rannikkoluonnon monimuotoisuutta ja luonnon ekosysteemipalveluja. Tämä on riski myös ekosysteemipalveluista riippuvaisille toiminnoille, kuten ammatti- ja vapaa-ajankalastukselle. Merkittävä osa maakunnan pintavesistä on tavoitteista ja toimenpiteistä huolimatta edelleen tyydyttävässä, välttävissä tai huonossa tilassa.

Pohjanmaalla on paljon ns. happamia sulfaattimaita, joista happamuus ja metallit huuhtoutuvat vesistöihin aiheuttaen laajoja vahinkoja. Monet joet ja niiden suistot ovat vahingoittuneita, mikä näkyy esimerkiksi kalataloudessa. Tulvat ovat toistuvia ja aiheuttavat paljon aineellisia vahinkoja. Ilmastonmuutos lisää tulvariskejä entisestään.

Pohjanmaan energiantuotannossa on viime vuosina siirrytty enenevässä määrin uusiutuviin ja paikallisiin energianlähteisiin. Hiiltä ja öljyä käyttäneet voimalaitokset Kristiinankaupungissa on suljettu, ja biopolttoaineita käytetään Vaasan ja Pietarsaaren voimalaitoksissa yhä enemmän hiilen osuuden vähentyessä. Jäljellä olevalla hiilivoimatuotannolla on toistaiseksi tärkeä rooli Suomen sähkötehon riittävyyden varmistamisessa. Tuulivoiman osuus on maan korkeimpia ja uusia tuulivoimapuistoja avataan lähivuosina. Esimerkiksi Kristiinankaupungissa tulee vuonna 2018 täyteen tuotantoon Suomen toistaiseksi suurin tuulivoimapuisto. Tuulivoiman potentiaali sähköntuotannossa on suuri Suomen suotuisimpien tuuliolosuhteiden ja kattavan suurjänniteverkon ansiosta. Myös bioenergian osuuden lisääminen on tarpeen, jotta Pohjanmaan uusiutuvaan energiaan liittyvät tavoitteet saavutetaan.

Pohjanmaalla on erittäin edistyksellinen ja kattava jätteenkäsittelyjärjestelmä. Maakunnan alueella toimii kolme alueellista jätehuoltoyhtiötä (Oy Stormossen Ab, Oy Ekorosk Ab ja Oy Botnjarosk Ab), jotka tekevät jätehuoltoyhteistyötä. Jätehuoltoalueilla on lisäksi kattava ekopisteiden ja hyötykäyttöasemien verkosto. Maakunnassa on kaksi jätekeskusta: Pirilön jätekeskus Pietarsaareissa ja Stormossenin jätekeskus Mustasaareissa. Stormossenin biokaasulaitos muodostaa jätekeskuksen ytimen. Laitos tuottaa biokaasua ja kompostimultaa biojätteestä. Vuonna 2012 valmistui Stormossenin jätekeskuksen viereen Westenergy Oy AB:n jätteenpolttolaitos, joka täydentää toimivaa jätehuollon kokonaisuutta hyödyntämällä kierrätyskelvottoman jätteen sisältämän energian. Vuonna 2017 Stormossenin alueelle valmistui biokaasun jalostuslaitos ja ajoneuvokaasun tankkausasema.

Vaasan seudulla luodaan parhaillaan pohjaa kiertotalouden keskittymälle kartoittamalla nykyisiä materiaalivirtoja sekä alan yrityksiä. Suupohjan rannikkoseudulla puolestaan kartoitetaan bioenergian tuotannossa hyödynnettävien materiaalien saatavuutta ja mahdollisuuksia hyödyntää Pohjolan voiman suljettua voimalaitosta bioenergian tuotannossa ja kiertotalouden keskuksena. Pietarsaaren seudulla Jepualla on rakennettu edistyksellinen biokaasuun liittyvä yhteistyömalli, jossa tuotetaan energiaa maatalouden ja elintarviketeollisuuden jätevirroista.

Terveiden ja hyvinvoinnin dynamiikka

Ydinviestit:

- *Pohjanmaan asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden tila on maan keskitasoon verrattuna hyvä.*

- *Hyvinvointiin liittyviä uhkia ovat mm. syrjäytyminen sekä hyvinvointi- ja terveyserojen kasvaminen.*

Pohjanmaan asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden tila on keskimäärin hyvä, ja Pohjanmaalla eletään keskimääräistä pidempään. Elämänlaatunsa hyväksi tuntevien osuus on hieman suurempi kuin koko maassa keskimäärin. Itsensä yksinäiseksi kokee selvästi harvempi. Pohjalaisten sairastavuus on selvästi alle koko maan keskitason. Yksi tärkeimmistä väestön hyvinvointia edistävästä ja syrjäytymistä ehkäisevistä tekijöistä on työ. Pohjanmaalla on jo pitkään ollut muuhun maahan verrattuna korkea työllisyys ja alhainen työttömyys.

Pohjanmaan väestö on sosiaalisesti aktiivista. Jonkin kerhon, järjestön, yhdistyksen, harrastusryhmän tai hengellisen yhteisön toimintaan aktiivisesti osallistuvien osuus on selvästi korkeampi kuin koko maassa keskimäärin. Tämä näkyy vilkkaana yhdistys- ja kulttuurielämänä. Yhdessä toimiminen luo verkostoja ja luottamusta eli sosiaalista pääomaa, joka luetaan yhdeksi Pohjanmaan keskeisistä vahvuuksista.

Pohjanmaan väestön hyvinvointiin liittyviä haasteita ovat syrjäytyminen sekä hyvinvointi- ja terveyserojen kasvaminen. Vaikka Pohjanmaan väestö voi keskimäärin hyvin, on eri väestöryhmien ja yksilöiden välillä hyvinvointieroja, jotka ovat vaarassa kasvaa. Syrjäytyminen ja eriarvoisuus lisääntyvät sosiaalisten ja mielenterveyden ongelmien seurauksena. Vuonna 2017 toteutetun Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan hyvinvointibarometrin asiantuntija-arvioiden mukaan kasvavia haasteita Pohjanmaalla ovat jatkossa mm. mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö ja yksinäisyys.